

RECERINȚA PROTECȚIEI VIEȚII INRAUTERINE PRIN NORME JURIDICO-PENALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Balcan Silvia,

Universitatea de Stat din Moldova

doctorandă la Specialitatea 554.01-Drept penal și execuțional penal

The child life is recognized and protected as an independent value in the Republic of Moldova only from the moment of birth, but the unborn child's right to life is ensured by the legislation in force only commonly and indivisibly with the pregnant woman's life and birth. Recording to this standard of legal protection, we consider opportune to be revised, in the existing demographic crisis at national level, as well as in other European states, that already presents a different approach through their judicial practice. Based on the above analysis, we consider indispensable to be analysed, in this article, the less researched and almost outlined aspects regarding the legal-criminal protection of intrauterine life, in order to identify, on this way, the legislative vacuum regarding the commitment of criminal liability for the person or persons, who have caused the injury or even death of the fetus, a situation which is in principle outside the current criminalization of the national legislation. The research elaboration on this topic aims to present, on objective and coherent way, the need to criminalize, by aggression-criminal norms, the aggression against unborn children, as well as to take as a conclusion the good practices from abroad in order to harmonize their own legislation, including by formulating relevant proposals on this line.

Keywords: intrauterine life, fetus, unborn child, abortion, the right of life, the protection of intrauterine life.

Dreptul la viață se prezintă a fi doar o componentă a unui drept mult mai larg, care ar putea fi numit „dreptul de a trăi”. Or, dreptul la viață este unul dintre drepturile fundamentale ale ființei umane garantat la nivel mondial și statal printr-o serie de acte interne și internaționale din care derivă de fapt și restul drepturilor omului. În acest articol vom analiza momentul de la care de fapt în Republica Moldova începe protecția acestui drept esențial și firesc pentru persoană în particular, prezența unei carențe legislative vizavi de acoperirea juridică suficientă a lui, enunțând totodată un concept vizând necesitatea și importanța protecției prin norme juridico-penale a unei etape din dezvoltarea vitală a ființei umane.

Viața omului la etapa intrauterină de dezvoltare a rămas un capitol mai puțin cunoscut din procesul dezvoltării umane, iar embrionul sau fătul rămân în continuare entități neprecizate, deși studiile arată că, în uter ei au același comportament individual ca și copiii sau adulții. Potrivit științelor medicale, nașterea copilului este condiționată de multiple modificări în organismul mamei care, la

rândul lor, creează o ambianță favorabilă pentru dezvoltarea intrauterină a embrionului și ulterior a fătului, ca rezultat a unui proces fiziologic, când dintr-o celulă fecundată se dezvoltă o ființă umană. Investigațiile în domeniul biologiei și datele obținute ne permit astăzi să conchidem că, ființa umană își are începutul de la fuziunea gameților din care rezultă zigotul [1], adică o formă de viață ce apare imediat după concepție, ce prezintă începutul ciclului vital al ființei umane și care nu prezintă distincții substanțiale cu adultul de mai târziu. Investigațiile în domeniul demonstrează că pe întreg parcursul dezvoltării intrauterine fătul nu poate fi considerat parte a corpului mamei și nici nu poate fi comparat cu un organ sau cu o parte din organismul mamei.

Constatăm că, în legislația actuală a multor state rămâne un vid, inclusiv și în Republica Moldova faptul privind protecția juridică a copilului nenăscut (făt), inclusiv de erori medicale. Nici Convenția Europeană, nici lucrările pregătitoare ale acesteia nu se referă în mod expres la copilul încă nenăscut, dar nici nu îl exclud în vreun fel. Această constatare ar putea fi explicată prin aceea că, la momentul adoptării Convenției, adică în 1950, avortul era interzis în statele membre ale Consiliului Europei din acea perioadă, adică în Franța, Italia, Marea Britanie, Belgia..., din care raționament și nu era necesară protecția copilului nenăscut în sensul articolului 2 al Convenției, iar avortul nu a fost enunțat printre excepțiile prevăzute de articolul 2 § 2 din Convenție [2, p. 65].

Odată cu legalizarea avortului în mai multe țări europene (în 1967 în Marea Britanie [3], în 1972 Germania de Est [4], în 1978 în Italia [5], etc), a intervenit și necesitatea de a proteja dreptul la viață al copilului încă nenăscut. Drept urmare, la 4 octombrie 1979 a fost adoptată Recomandarea 874 (1979) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei referitoare la Carta drepturilor copilului care stabilește : *”Ar trebui să fie recunoscute drepturile fiecărui copil la viața din momentul concepției, la adăpost, la hrană adecvată și la mediu adecvat, iar guvernele naționale ar trebui să accepte ca o obligație sarcina de a asigura respectarea pe deplin a acestor drepturi”* [6, § 6 a].

Totodată, dreptul copiilor nenăscuți la protejarea lor prin lege are origini și în alte tratate internaționale, în special în Convenția cu privire la drepturile copilului adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite în 1989 [7]. În conformitate cu Preambulul acesteia , care se referă la Declarația privind drepturile copilului (Declarația drepturilor copilului, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 20.11.1959)- fiecare ființă umană se bucură de drepturile prevăzute în Declarația Universală a Drepturilor Omului (Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 16.12.1948) și în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, indiferent de circumstanțele

nașterii sale, iar „dată fiind lipsa sa de maturitate fizică și intelectuală, copilul are nevoie de protecție și îngrijire speciale, inclusiv de o protecție juridică adecvată, atât înainte cât și după nașterea sa”.

În Republica Moldova, copilul nenăscut are unele drepturi patrimoniale (spre exemplu, acesta poate fi un potențial moștenitor) [8], dar dreptul la viață, de facto, nu este fixat pentru el. Avorturile sau întreruperea artificială a sarcinii în Moldova nu sunt interzise, deși termenul sarcinii este limitat – cel mult 12 săptămâni [9], excepții fiind posibile în cazul unor prescripții medicale sau în cazul existenței indicatorilor sociali ai avortului (de exemplu, fătul conceput în urma violului).

În opinia unora, viața unui copil nenăscut în Moldova este protejată, însă prin raportare cu normele multor țări europene, despre dreptul fătului la viață putem vorbi cu un grad mare de condiționalitate. În contextul scăderii anuale a natalității, cât și problemei demografice existente în țara noastră, inclusiv a creșterii semnificative a ratei vătămarilor produse de către personalul medical copiilor nenăscuți, atât în timpul sarcinii, cât și în timpul procesului propriu-zis de naștere (indiferent dacă este vorba despre o naștere pe cale naturală sau de una efectuată pe cale chirurgicală), soldată în cele mai multe cazuri cu decesul fătului, se impune o adaptare și clarificare legislativă națională aptă să stabilească, fără echivoc, calitatea de victimă al acestuia în cazul săvârșirii unor fapte prejudiciabile.

Pentru comparație în România, spre exemplu, care este o țară cu o istorie și cultură comună și un sistem legislativ practic similar, legiuitorul intenționând să acopere o lacună legislativă ce exista pe vremea Codului penal din 1968 când, de la momentul apariției unei sarcinii și până la desprinderea nou-născutului de corpul mamei, acesta nu era considerat „o persoană” și astfel el nu beneficia de protecția dreptului penal, a decis să incrimineze infrafracțiunea de vătămarea fătului- art. 202 exprimându-și astfel interesul de a proteja fătul ca fiind un subiect de drept diferit de o „persoană” care este deja născută. Or, Noul Cod penal al României, reglementează deja prin intermediul a două articole distincte agresiunile contra fătului, formând astfel un capitol aparte ce poartă aceeași denumire [10, cap. IV]. La art. 201 găsim reglementată întreruperea cursului sarcinii (articol similar de fapt cu art. 159 Cod penal RM), iar în art. 202-Vătămarea fătului. Se reține că, chiar după denumirea capitolului și anume ”Agresiuni contra fătului”, legiuitorul român face o distincție clară între ”făt” și ”copil”, iar subiectul protecției normelor din capitolul enunțat este chiar fătul.

Conchidem că, Noul Cod al României prezintă în premieră și noțiunea de „făt”, care de fapt nu se identifică printr-o definiție expresă. Fătul este astfel privit de legiuitor ca fiind mai degrabă, un alt titular de drepturi și obligații decât o persoană, observându-se de fapt potențialitatea lui de a deveni o persoană. Reiterăm

că, viața intrauterină apare la momentul concepției, dar aceasta beneficiază de protecția dreptului penal român din momentul în care embrionul deja prin dezvoltare devine făt. În acest sens, Valentin Toduța, apreciază ca fiind deosebit de relevantă concluzia că, din punct de vedere științific și chiar juridic, este puțin importantă diferențierea efectuată între cele două noțiuni, respectiv între embrion și făt, ambele reprezentând doar etape din evoluția intrauterină a aceluiași produs de concepție, singurul element de diferențiere fiind gradul de evoluție al acestora [11, p. 31].

În Noul Cod penal al României noțiunea de „persoană” a fost și ea revizuită prezentând un conținut diferit de cel precedent. Astfel, prin „persoană” se înțelege, pe lângă un om în viață, și ființa încă nenăscută și chiar aflată într-o stare incipientă, adică sub forma unei ființe abia concepute și în curs de dezvoltare a procesului de graviditate [12, p.12]. „Persoana”, în accepțiunea legii penale române, este considerată cea mai importantă valoare socială, prin ce și se prezintă explicația pentru care Codul penal în vigoare debutează, în descrierea faptelor ca infracțiune, cu cele împotriva persoanei.

Remarcăm că, în Uniunea Europeană mai există țări cu o abordare similară celei expuse din țara vecină, reflectată în practica judiciară și în legislație, ce oferă o protecție distinctă fătului uman și anume: în Spania art. 157 și 158 incluse în Titlu distinct -Vătămarea fătului [13]; Germania în legislația sa prin intermediul art. 218 b-întreruperea cursului sarcinii fără certificat medical; certificat medical fals [14]. O abordare de aceeași natură privitor la protejarea embrionului, doar dacă interesele acestuia nu vin în contradicție cu interesele mamei a fost regăsită și în legislația franceză, unde drepturile mamei au o prioritate, ea fiind deja o ființă vie, în paralel cu o probabilitate de viață. În ultimii ani, inclusiv și în cadrul mediilor academice, religioase se discută pe larg decizia Curții Supreme din Portugalia, care este calificată drept precedent și drept una istorică pentru întreaga comunitate europeană. Instanța a decis că, copilul nenăscut nu este o masă biologică, nu este un obiect și nici parte componentă a corpului matern, ci un om viu în faza particulară a vieții lui, care se dezvoltă progresiv și neîntrerupt, așa ca și oamenii deja născuți. Potrivit judecătorilor, embrionul are demnitate și beneficiază de multe alte drepturi caracteristice omului [15].

În Irlanda spre exemplu, până în anul 2018 a existat cea mai restrictivă lege privitor la avort, stipulată expres în Amendamentul 8 la Constituția Irlandei, potrivit căruia, „Statul recunoaște dreptul la viață al copilului nenăscut și, luând în considerare dreptul egal la viață al mamei, garantează prin legile sale să respecte și în limite rezonabile, să apere și să sprijine acest drept prin legile sale”. Amendamentul adoptat încă în 1983, conform căruia atât mama, cât și copilul ei

nenăscut aveau, în mod egal, dreptul la viață, a fost abrogat însă în rezultatul referendumului din 25 mai 2018 [16], astfel fiind legalizat dreptul la avort.

Or, nici legislația internă și nici cea internațională nu recunosc, până la acest moment, imperativ calitatea de „persoană” a copilului nenăscut – de aici derivând și imposibilitatea obiectivă de tragere la răspundere penală (și civilă, în cadrul procesului penal) a persoanelor vinovate de vătămarea sau decesul fătului. Fătul în Republica Moldova este tratat ca un produs al concepției, indivizibil de corpul matern și nu ca o etapă de dezvoltare a ființei umane/persoane distincte cu un ADN separat de cel al părinților, ci mai degrabă ca o potențialitate viață. Concluzia fiind sumară în Republica Moldova dreptul la viață este protejat numai în cazul copilului născut, fătului nefiind recunoscut dreptul de a fi victima vreunei infrafracțiuni, iar vătămarea sa, dacă a fost soldată cu avort, poate fi încadrată doar ca circumstanță agravantă (art. 151 Cod penal RM ”Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, care este periculoasă sau care a ...condus la întreruperea sarcinii”).

Astfel, practica judiciară, inclusiv și studierea unor cauze penale aferente problemei expuse și malpraxisului medical ne permite să conchidem că, în prezent, în cazul vătămării fătului sau decesului acestuia, personalul medical nu poate fi tras la răspundere penală potrivit art. 213 Cod penal RM, deoarece victima acestei infrafracțiuni urmează a fi tratată conform Legii cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 27.10.2005, ca fiind consumator al serviciilor de sănătate, adică persoana care necesită, utilizează sau solicit servicii de sănătate, indiferent de starea sa, sau care participă benevol, în calitate de subiect uman la cercetările biomedicale, mai exact-victimă nu poate fi orice persoană, ci doar cea care are calitatea specială de pacient.

Unica normă legislativă prevăzută de Codul penal al RM ce ar exclude lipsa totală de protecție a fătului în țara noastră este prevăzută de art. 159 CP (provocarea ilegală a avortului), prin care legiuitorul stabilește că, pentru a fi incriminată din punct de vedere penal, fapta urmează a fi săvârșită în una dintre următoarele circumstanțe: în afara instituțiilor medicale sau a cabinetelor medicale autorizate în acest scop; de către o persoană care nu are studii medicale superioare speciale, în cazul sarcinii ce depășește 12 săptămâni, în lipsa indicațiilor medicale, în cazul contraindicațiilor medicale pentru asemenea operații, stabilite de Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, în condiții antisănătare [17]. Esența însă a acestei infrafracțiuni constă în crearea pericolului pentru viața și sănătatea femeii însărcinate și nu în ocrotirea fătului și respectiv, nu putem vorbi despre o protecție legală sub aspect penal a acestuia .

Andreea Popescu, în cadrul simpozionului din 08 decembrie 2016 « Cercetări bioetice secolul XXI » al Departamentului de Logică, Metodologie și Filosofie a Științei a Academiei Române enunța că, ” Nu există niciun dubiu că copilul încă nenăscut este o ființă umană vie, dat fiind faptul că acesta își are originea într-o mamă și un tată umani. Acesta aparține speciei umane. Știința ne spune că ființa umană este un membru al speciei noastre, indiferent de vârstă. Nu schimbăm specia cu vârsta...” [18]. Prin urmare, ne alăturăm conceptului că, ființa umană este umană în toate stadiile evoluției sale, adică atât pe parcursul dezvoltării intrauterine, cât și după naștere, iar toate etapele de dezvoltare a persoanei au o valoare aparte și constituie o continuitate a vieții de unde și rezultă că, ființa umană urmează imperativ a fi protejată pe parcursul întregii sale existențe și nu doar după atribuirea statutului de persoană la naștere. În literatura de specialitate, uneori se tinde a se crea o distincție între termenii persoană și ființă umană, ultimului acordându-i-se un sens mult mai larg decât celui de persoană, care se referă doar la oamenii deja născuți, deși ambele noțiuni de fapt, au aceeași semnificație.

Observăm așadar din cele prezentate *supra* că nu există o practică unitară a legislațiilor lumii în ceea ce privește statutul de ființă umană a copilului nenăscut și nici privitor la gradul de protecție a acestuia, iar Republica Moldova în contextul în care anunță drept una dintre priorități integrarea în Uniunea Europeană ar urma să revizuiască nu doar strategiile de dezvoltare, dar și legislația națională, inclusiv prin operarea unui cadru normativ, ce să asigure protecția drepturilor copiilor nenăscuți. La fel, considerăm necesar dezvoltarea unor poziții juridice uniforme și detaliate bazate pe recunoașterea valorii fundamentale a vieții umane indiferent de stadiul de dezvoltare și care ar stabili un statut juridic clar definit persoanei în stadiul intrauterin de dezvoltare.

În concluzie, apreciez ca fiind extrem de importantă încriminarea în norme penale prevăzute de legislația Republicii Moldova a vătămării fătului produse în deosebi de către personalul medical, cu vinovăție atât în timpul sarcinii, cât și în timpul procesului propriu-zis de naștere. Totodată, considerăm oportun a fi revizuit și conceptul de ”persoană” și a factorilor sociali pentru avorturi, cât și definirea noțiunii de ”făt” pentru aplicarea lor în mod corect și uniform. O altă propunere de lege ferenda s-ar referi la noțiunea de ”vătămare corporală” folosită de către legiuitor, ce ar fi cu un sens diferit în cazul agresiunilor în privința fătului, inclusiv cu specificarea expresă a consecințelor survenite în rezultatul vătămarilor produse.

Referințe:

1. Dicționar Român Explicativ. [Accesat: 17.03.2021] Disponibil: <https://www.dictionarroman.ro/?c=zigot>
2. BÎRSAN C., Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole. Ediția 2. EDITURA C.H.BECK, București 2010, 1887 p.
3. Legea avortului din 1967-Abortion Act 1967. [Accesat: 17.03.2021] Disponibil: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1967/87/enacted>
4. SANYAL M. Legea avortului din Germania: făcută de naziști, susținută de dreptul de astăzi. [Accesat: 17.03.2021] Disponibil: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/jan/08/abortion-law-germany-nazis-women>
5. Legea 194 din 22.05.1978 privind protecția socială a maternității și întreruperea voluntară a sarcinii. [Accesat: 17.03.2021] Disponibil: <https://www.normattiva.it/atto/caricaDettaglioAtto?atto.dataPubblicazioneGazzetta=1978-05-22&atto.codiceRedazionale=078U0194&tipoDettaglio=originario&qId=&tabID=0.7150607840523664&title=Atto%20originario&bloccoAggiornamentoBreadCrumb=true>
6. Recomandarea 874 (1979) pentru o Cartă a drepturilor copilului. [Accesat:17.03.2021] Disponibil:https://drive.google.com/file/d/1FLbpBpc-Hewf_srr1xPDUrjgNpBG3CILLr8dMwigT89A0z-bfPhywwOc6mYk/view
7. Convenția cu privire la drepturile copilului adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite în 1989.
8. Codul civil al Republicii Moldova, Republicat în M. of. Nr. 66-75 din 01.03.2019, art. 2176
9. Standardul privind întreruperea sarcinii în condiții de siguranță, aprobat prin ordinul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova nr.766 din 18.08.2020
10. Cod penal al României din 17 iulie 2009, Legea nr. 286/2009. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Romania-RO.html>
11. TODUȚA V. Vătămarea fătului, Revista Universul Juridic, nr. 9, 2018, p. 29-49.
12. ANTONIU G., BRUTARU V., DUVAC C., ș.a. Explicațiile noului Cod penal. Volumul III (Articolele 188-256), Ed. Universul Juridic, București, 2015
13. Codul penal al Regatului Spaniei.[Accesat:19.03.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Spania-RO.html>

14. Codul penal al Republicii Federale Germania, adoptat la 13.11.1998. [Accesat:19.03.2021] Disponibil: <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Germania-RO.htm>
15. Hotărârea Curții Supreme de Justiție a Portugaliei. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: <http://www.dgsi.pt/jstj.nsf/954f0ce6ad9dd8b980256b5f003fa814/28aff17cdabb90e880257cb00034dcc2?OpenDocument&Highlight=0,nascituro>
16. Constituția Irlandei. [Accesat: 19.03.2021] Disponibil: <http://www.iris-hstatutebook.ie/eli/cons/en/html>
17. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002, Republicat: Monitorul Oficial al R. Moldova nr.72-74/195 din 14.04.2009.
18. POPESCU A. Ființa umană încă nenăscută beneficiază de dreptul la viață ? [Accesat: 10.03.2021] Disponibil: <https://inlinedreapta.net/fiinta-umana-inca-nenascuta-beneficiaza-de-dreptul-fundamental-la-viata/>

